

TIBBIY VEB SAYTLAR YARATISH SAMARADORLIGI

Nizom Ismatullayevich Ne'matov

Samarqand davlat tibbiyot instituti assistenti

nematovnizom1@gmail.com

ANNOTATSIYA

Tibbiy veb-saytlar va ularning ma'lumotlaridan foydalanish tobora rivojlanib bormoqda va bu borada tabiiiki ayrim muammolar ham yuzaga keladi. Vizual tuzilma bo'lgan sog'liqni saqlash veb-saytlarining sifatiga turli omillar ta'sir qiladi. Joriy tadqiqotning maqsadi sog'liqni saqlash veb-saytlarining rolini tushuntirish, foydalanuvchilarning tibbiy veb-saytlarning sifati va ishonchliligi haqidagi qarashlarini o'rganish, shuningdek, foydalanuvchilar tomonidan sog'liqni saqlash ma'lumotlarini olishdir. Bundan tashqari, bunday veb-saytlarni loyihalash bo'yicha keng qamrovli qo'llanma zarurligi muhokama qilinadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sog'liqni saqlash veb-saytining ko'rinishi foydalanuvchilarning ishonchini qozonishda muhim rol o'ynaydi. Sog'liqni saqlash sohasida veb saytlar yaratish bo'yicha milliy yoki xalqaro to'liq yo'riqnoma yo'qligi ma'lum bo'ldi. Sog'liqni saqlash veb-saytlarining vizual tuzilishining ahamiyatini hisobga olgan holda sog'liqni saqlash veb-saytlarining izchil bo'lmagan, yomon yoki shaxsiylashtirilgan dizayn muammolarini bartaraf etish uchun milliy yo'riqnoma ishlab chiqish kerak.

Kalit so'zlar: veb-sayt, sog'liqni saqlash, visual, dizayn, milliy yo'riqnoma

ABSTRACT

Using health-related websites and their information increasingly develops and some concerns on its quality arise as well. Different factors affect the quality of health websites which visual structure is one of the most important factors. The aim of the current study is to explain the role of health websites' visual structure in users' views on their quality and reliability as well as its role in obtaining health information by users. Furthermore, the need for a comprehensive guideline for designing such websites is discussed. The review showed that health website's appearance has an important role in users view on its credibility. Furthermore, it was revealed that there is no comprehensive national or international guideline to health websites design. Considering the importance of visual structure of health websites, there is an emergent need to develop a national guideline to obviate the problems of non-consistent, poor or personalized design of health websites.

Keywords: Health website visual structure; Website design guideline; Health information, national instruction.

KIRISH

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi tufayli sog'liqni saqlashga oid ma'lumotlarga keng qamrovli kirish mumkin. Hozirgi kunda ko'p odamlar o'zlari va yaqinlari uchun sog'liq bilan bog'liq ma'lumotlarni olishga harakat qilmoqdalar. Tibbiy konsultatsiyalar internet, broshyuralar, kitoblar, jurnallar, televideniya, radio va boshqa axborot resurslari bilan cheklanadi. Ular orasida internet, tibbiy veb-saytlar asosiy o'rin tutadi. Bu ommaviy axborot vositasi va odamlar uchun barcha mumkin bo'lgan mavzular, shu jumladan sog'liqni saqlash ma'lumotlari bo'yicha ma'lumot qidiradigan xalqaro tarmoqdir. Internetda sog'liqni saqlash ma'lumotlarini qidirish doimiy ravishda ortib bormoqda, shuning uchun Buyuk Britaniya va AQShdagi katta yoshlilarning taxminan 50% va 75% i sog'liqni saqlash ma'lumotlarini olish uchun internetdan foydalanadi. Ushbu tarmoq sog'liqni saqlash ma'lumotlarini izlash, ulardan foydalanishni osonlashtirib, foydalanuvchilarni ko'plab ma'lumotlarning keng doirasi bilan tanishtiradi hamda ularni sog'liq bilan bog'liq muammolarga tobora ko'proq jalb qiladi. Tibbiy veb-saytlarda sog'liqni saqlash va tegishli muammolar, ularni boshqarish bilan bog'liq turli xil ma'lumotlar, maslahatlar, qo'llanmalar, tavsiyalar va baholashlar mavjud. Ushbu veb-saytlar bemorlar va ularning oila a'zolarini ma'lumot bilan ta'minlash orqali qo'llab quvvatlaydi va ularga kengaytirilgan ma'lumotlar mavjudligiga qaramay, bemor va shifokorning o'zaro munosabatlarini yaxshilashga yordam beradi[5]. Bundan tashqari, Internetga asoslangan ma'lumotlar odamlarning o'z-o'zini parvarish qilish masalalari va tibbiyot provayderlar bilan o'zaro munosabatlari bilan bog'liq umumiy qarorlariga ta'sir qiladi. Odamlar o'zlariga g'amxo'rlik qilishda ishtirok etishlari uchun yuqori sifatli ma'lumotlarga muhtojdirlar. Biroq, internetda malakali ma'lumotlar talab qilinadigan standart mavjud emas va veb-saytlardagi ma'lumotlar nazorat qilinmaydi. Bu shuni anglatadiki, ba'zi veb-saytlar professional ko'rsatmalarga mos kelmaydigan past sifatli yoki noto'g'ri tarkibga ega ma'lumotlarni nashr etishi mumkin[1]. Shuning uchun, odamlar past sifatli ma'lumotlarga duch kelishadi.

Oddiy foydalanuvchilar sifatli onlayn ma'lumotni baholay olmasligi va aniqlay olmasligini hisobga olsak, ularning sog'lig'iga tibbiy veb-saytlar tahdid solishi mumkin. Shunday qilib, ishonchlilik va ishonch haqida xavotirlar ortib boradi. Turli omillar tibbiy veb-saytlar sifatiga ta'sir qiladi, veb-sayt dizayni ana shu omillardan biridir. Joriy tadqiqot sog'liq bilan bog'liq veb-saytning vizual tuzilishini foydalanuvchilarning sifati va ishonchliligi haqidagi qarashlarini tushuntirishga qaratilgan. Bundan tashqari, bunday veb-saytlarni

loyihalash bo'yicha keng qamrovli qo'llanma zarurligi muhokama qilinadi[10].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Umuman olganda, tibbiy veb-saytlar sifatiga turli omillar ta'sir qiladi va veb-sayt dizayni ana shu asosiy omillardan biridir. Veb-sayt tuzilishi, asosan veb-saytlarning turli qismlari o'rtasidagi munosabatni ifodalaydi va veb-saytning turli qismlarining funktsiyalarini ham tasniflaydi. U navigatsiya dizayni, vizual dizayn, axborot arxitekturasi, sahifa tartibi, estetik va vizual estetik muvozanatni o'z ichiga oladi. Veb-saytlarning umumiy grafik ko'rinishi, sahifa elementlarini joylashtirish, kontent taqdimoti, tasvirlar va ommaviy axborot vositalaridan foydalanish veb-saytning ko'rinishi va jalb qilishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun tibbiy veb-sayt vizual tuzilishining foydalanuvchilarning ushbu veb-saytlarga bo'lgan ishonchidagi roli turli matnlarda boshqa omillarga qaraganda ko'proq ahamiyatga ega. Bundan tashqari, veb-saytning tashqi ko'rinishi salomatlikni baholash vositalari tomonidan ko'rib chiqiladi. Masalan, ma'lumotlarga kirish uchun zarur bo'lgan oltita mezonidan biri sifatida qabul qilinadi. Europe2002 da tibbiy veb-saytning sifatini baholash nufuzli vositalardan biri hisoblanadi[7]. Netscoring vositasida tibbiy veb-saytlarni baholashning sakkiz mezonidan biridir.

Sog'liqni saqlash bilan bog'liq Internet ma'lumotlarining sifatini baholash bo'yicha 79 ta tadqiqotni tizimli ko'rib chiqishda, Eysenbax va uning hamkasblari veb-saytning vizual tuzilishini o'z ichiga olgan jozibadorligi va sahifa tartibini, asosan tibbiy veb-saytlar sifatining asosiy mezon sifatida ko'rib chiqishadi. Veb-sayt ko'rinishi foydalanuvchilar tomonidan ko'rib chiqiladigan birinchi xususiyatlardan biri bo'lib, ularni yaxshi ishlab chiqilgan veb-saytlar tomonidan chop etilgan ma'lumotlarga tayanishi mumkin. Foydalanuvchining veb-saytdagi fikri veb-saytga tashrif buyurganida 2 soniyada shakllanadi va agar uning ko'rinishi ularning qarashlariga mos keladigan bo'lsa, ular veb-saytdagi ma'lumotlarning sifatini ham tekshiradilar. Boshqa bir tadqiqotda kim va boshqalar tomonidan, sog'liqni saqlash veb-saytlariga eng ko'p mazmuni va dizayniga ishonch bog'langanligi aniqlandi. Xuddi shunday, onlayn ishonchliligini ko'rib chiqishda Silence va uning hamkasblari (2004) sog'liqni saqlash veb-saytlari odamlarga kasallik sifatida tasir qilishi mumkinligini ko'rsatdi[9].

NATIJALAR

Veb-saytning tashqi ko'rinishi va dizayni bir qarashda yuqori ballga ega hisoblanadi. Izlanishlar shuni ko'rsatdiki, ushbu

tadqiqot ishtirokchilarining 94 foizi jozibali ko'rinish, noprofessional dizayn va mos bo'lmagan ranglarni qo'llash kabilarni dizayn xususiyatlarining ishonchsizlikka ta'sir qiluvchi omillar sifatida ko'rgan. Tadqiqotlar sog'liqni saqlash veb-saytlarining zaif dizayni va foydalanuvchilar tomonidan ularni rad etish o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlikni ko'rsatadi. Chunki veb-sayt dizayni foydalanuvchilarning sog'liqni saqlash veb-saytlariga ishonchini qozonishda eng katta ta'sir ko'rsatadigan mezonlardan biridir. Shuni hisobga olish kerakki, ba'zi odamlar salomatlik mavzularida kam ma'lumotga ega va sog'liqni saqlash veb-saytlari tarkibiga baho bera olmaydilar va shuning uchun ularni veb-sayt ko'rinishiga qarab baholay olmaydilar. Shunga qaramay, sog'liqni saqlash veb-saytlarini tashqi ko'rinishiga qarab baholash foydalanuvchilar uchun zararli va hatto foydalanuvchilarning sog'lig'iga tahdid solishi ham mumkin.

Internet ma'lumotlarining sifati ustidan nazoratning yo'qligi, yangi paydo bo'lgan tibbiy veb-saytdagi mavjud ma'lumotlar noto'g'ri va noaniq bo'lishi mumkinligini, bu oddiy foydalanuvchilar uchun xavfli ekanini anglatadi. Aksincha, professional bo'lmagan yoki tushkunlikka tushuruvchi dizayndagi veb-saytlar sog'liq uchun muhim ma'lumotlarni o'z ichiga olishi mumkin, ammo foydalanuvchilar zaif dizayni tufayli ularning boy mazmunini e'tiborsiz qoldiradilar. Boshqa tomondan, sog'liqni saqlash veb-saytlari foydalanuvchilari tomonidan bildirilgan asosiy muammo ularning dizayn xususiyatlari bilan bog'liq. Bu veb-sayt dizaynining ahamiyati va uning foydalanuvchilarning ma'lumot qidirishini osonlashtirishdagi roli bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Foydalanuvchilar ma'lumotni tashqi ko'rinishini hisobga olish, veb-sayt dizayni va ko'rinishini ta'minlash foydalanuvchilar uchun yoqimli. Agar foydalanuvchilar murakkab va foydalanuvchi bo'lmagan veb-saytga duch kelganda zarur bo'lgan ma'lumotni osongina olish mumkin bo'lmasa, foydalanuvchilar veb-saytni tark etadi va boshqa veb-saytlarga murojaat qilishib, yanada yaxshi dizayn va qulayroq xususiyatlar ega, axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirishadi. Bu salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Veb sayt esa o'z foydalanuvchilarini yo'qotadi. Bundan tashqari, sog'liqni saqlash ma'lumotlari yaxshi ishlab chiqilgan veb-saytlar yetarli, vakolatli bo'lmasligi mumkin va veb-saytlar faqat ba'zi mahsulotlarni reklama qilishga moyil bo'lishi mumkin. Jozibador dizayn tomonidan va foydalanuvchilarni ishontirish ehtimolini suiste'mol qilishadi. Shunday qilib, qaror qabul qilishda veb-saytning vizual dizayni har bir kishi uchun muhimdir. Tashkilotning veb-sayti kuchli xizmat ko'rsatish vositasi sifatida uning tomoshabinlariga asosiy ta'sir qiladi. Veb-saytlar foydalanuvchilarga qulay bo'lishi kerak deb mutaxassislar

bunga ishonishadi. Bu veb-sayt ishlab chiqilishi kerakligini ko'rsatadi hamda foydalanuvchilarning ehtiyojlarini qondiradigan usul qo'shimcha ravishda kelajakda yana jalb qilishi kerak. Ba'zi foydalanuvchilar veb-sahifalarda 10 dan 20 soniyagacha qolishadi, lekin veb-saytlar foydalanuvchilarni uzoq vaqt davomida jalb qilishi mumkin. Bu uchun esa ularga aniq mazmun va foydalanuvchilar uchun qulay taklif kerak. Bu orqali, veb-saytga qaytadigan foydalanuvchilar ortadi. Biroq, ba'zi veb-saytlar cheklangan vaqt yoki cheklangan byudjetda yaratilgan bo'ladi. Ushbu cheklovlar bu veb-saytlardan foydalanishni bir muncha susaytiradi.

Professional dizaynerlar veb-sayt dizayni a'lo darajada chiqishi uchun birinchi qadamdir.. Foydalanish ko'rsatmalari muhim, chunki u yangi foydalanuvchilar uchun foydalidir. Shuningdek ko'rsatmalarni qo'llash va oldindan belgilangan mezonlar foydalanuvchilarga turli xil funksiyalardan foydalanish imkonini beradi. Bundan tashqari, veb-saytning asosiy va foydali xususiyatlari yaxshi dizayni tufayli aniq namoyon bo'ladi. Bular foydalanuvchilarning undan yaxshiroq foydalanish qobiliyatini oshiradi.

MUHOKAMA

Vizual tuzilma dizayni muvofiq bo'lishiga yordam beradigan tamoyillar va ko'rsatmalar veb-saytlar izchilligini oshirishi mumkin. Bunga ba'zi mamlakatlar ya'ni AQSh, Buyuk Britaniya va Avstraliya kabilarda sog'liqni saqlash tashkilotlari mualliflik qilganligini misol qilib keltirish mumkin. AQShda Sog'liqni saqlash tashkiloti va Inson Departamenti Xizmatlarni loyihalash bo'yicha yo'riqnomasini chop etgan[6]. Unga qarashli tashkilotlarning sog'liqni saqlash veb-saytlari nazorat qilinadi. Yo'riqnomada kiritilgan ba'zi elementlar dizayn jarayoni, foydalanuvchi tajribasini optimallashtirish, kirish imkoniyati, asosiy sahifani loyihalash tartib-qoidalari, sahifa tartibi, taqdimoti mazmuni va ro'yxati veb-saytga kiritilgan elementlardir. Bu xususiyat veb-sayt dizayniga kiritilishi kerakligi baholaydi va ushbu qo'llanmada tartiblangan bo'ladi.

Tibbiy veb-saytlarni loyihalashda internet foydalanuvchilarida Masalan, shrift o'lchami, shrift turi, qo'llaniladigan ranglar, paragraf uzunligi, asosiy buyumlar joylashuvi, rasmlar va rasmlardan foydalanish yaxshiroq tushunish va boshqalar elementlardan iborat[4].

XULOSA

Tibbiy veb-saytlarining ko'rinishining asosiy xususiyati foydalanuvchilarning ularga bo'lgan ishonchiga ta'sir qiladi.

Shunday qilib, sog'liq bilan bog'liq tashkilotlar o'z dizaynlarini yaratishga harakat qiladilar va maqsadli foydalanuvchilarni o'ziga jalb qiladigan tarzda ishlaydilar. Yomon dizayn foydalanuvchilarning tashkilot taqdim etgan xizmatlarga bo'lgan ishonchini xam yo'qotadi. Biroq, sog'liqni saqlash veb-saytlari dizayni bo'yicha xalqaro aniq bir qo'llanma mavjud emas. Faqatgina AQSh, Buyuk Britaniya va Avstraliya kabi davlatlarda tibbiy veb-sayt dizaynini loyihalash uchun bazi ko'rsatmalar mavjud. Ushbu ko'rsatmalar ular bilan bog'liq tashkiliy maqsadlar va foydalanuvchilarning ehtiyojlariga asoslanadi. Taniqli, xalqaro sog'liqni saqlash tashkilotlari tibbiy veb-saytlar dizayni vizual tuzilishini rivojlantirish bo'yicha tegishli ko'rsatmalar beradi. Keng qamrovli yo'riqnomani ishlab chiqish esa tibbiy veb-saytlarini loyihalash uchun foydali bo'lishi mumkin.

Joriy tadqiqot bo'yicha turli manbalarni ko'rib chiqish shuni ko'rsatadiki: turli xalqaro nashrlar tomonidan chop etilgan manbalardan kelib chiqqan xolda tashkilotlar bir xil mezonlarga amal qilmasligi ma'lum bo'ldi. Bu esa tibbiy veb-saytlarning turli xil bo'lib qolishiga olib keladi. Sog'liqni saqlash veb-saytlarda xalqaro darajadagi dizayn, va standart ko'rsatma bo'lishi tavsiya etiladi.

REFERENCES

1. SS Nabiyeva, AA Rustamov, MR Malikov, NI Ne'matov // Concept Of Medical Information // European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7 (7), 602-609 p, 2020
2. OB Akhmedov, AS Djalilov, NI Nematov, AA Rustamov // Directions Of Standardization In Medical Informatics // Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 2(2), 1-4 p. 2021
3. Marshall LA, Williams D. Health information: does quality count for the consumer? How consumers evaluate the quality of health information materials across a variety of media. Journal of Librarianship and Information Science. 2006;38(3):141-56.
4. Kaicker J, Debono VB, Dang W, Buckley N, Thabane L. Assessment of the quality and variability of health information on chronic pain websites using the DISCERN instrument. BMC medicine. 2010;8(1):59.
5. Klein B, White A, Kavanagh D, Shandley K, Kay-Lambkin F, Proudfoot J, et al. Content and functionality of alcohol and other drug websites: Results of an online survey. Journal of medical Internet research. 2010;12(5).

6. Ivory MY, Megraw R. Evolution of web site design patterns. *ACM Transactions on Information Systems (TOIS)*. 2005;23(4):463-97.
7. Alba-Ruiz R, Bermúdez-Tamayo C, Pernet JJ, Garcia-Gutierrez JF, Cózar-Olmo JM, Valero-Aguilera B. Adapting the Content of Cancer Web Sites to the Information Needs of Patients: Reliability and Readability. *Telemedicine Journal and e-Health*. 2013;19(12):956-66.
8. Neuman H, Cabral C, Charlson M, Temple L. Is internet information adequate to facilitate surgical decision-making in familial adenomatous polyposis? *Diseases of the colon and rectum*. 2007;50(12):2135.
9. Sillence E, Briggs P, Harris P, Fishwick L. Going online for health advice: changes in usage and trust practices over the last five years. *Interacting with computers*. 2007;19(3):397-406.
10. Rice RE. Influences, usage, and outcomes of Internet health information searching: multivariate results from the Pew surveys. *International journal of medical informatics*. 2006;75(1):8-28.
11. 9. Aguillo I. A new generation of tools for search, recovery and quality evaluation of World Wide Web medical resources. *Journal of Management in Medicine*. 2000;14(3/4):240-8.
12. Eysenbach G, Jimison H, Kukafka R, Lewis D, Stavri PZ. *Consumer health informatics*: Springer; 2005.
13. 11. Hanif F, Read JC, Goodacre JA, Chaudhry A, Gibbs P. The role of quality tools in assessing reliability of the internet for health information. *Informatics for Health and Social Care*. 2009;34(4):231-43.
14. Zahedi FM, Song J. Dynamics of Trust Revision: Using Health Infomediaries. *Journal of Management Information Systems*. 2008;24(4):225-48.